

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Γιώργος Βασιλακόπουλος

«Μόνο ένα υποκείμενο που περιλαμβάνει όλα τα ατομικά υποκείμενα είναι ικανό να αγκαλιάσει την κοινωνία ως σύνολο»
Durkheim

Οπως βλέπουμε η ποίηση για τον Γ. Β. είναι ο χώρος όπου συντηρείται η μνήμη του κόσμου. Η ποιητική γλώσσα συντηρεί τη μνήμη. Αλλά ποια μνήμη; Την ουσιαστική μνήμη της ύπαρξης: την αλληλεγγύη της συνάθροισης. Η αλληλεγγύη είναι ενδιάθετη στην ύπαρξη και στον κόσμο. Αλλά ο κόσμος την ξεχνά, δεν την ολοκληρώνει. Για τον Γ. Β. η ανάμνηση της ερωτικής σύμπτυξης με το συλλογικό σώμα, θα μπορούσε να επιτευχθεί με αυτό που ονομάζει πρόγραμμα ελευθερίας στην αλληλεγγύη (project of freedom in solidarity). Αλλά όπως είπαμε, αυτό το πρόγραμμα καταστρέφεται, δεν αναπτύσσεται μέσα στον κόσμο.

Η ποίηση είναι αδύναμη να συμμετάσχει σ' αυτό το πρόγραμμα, διότι η λειτουργία της είναι άλλη: να συντηρεί ως μνήμη και ελπίδα ότι καταπίπτει από τον θεομισμένο λόγο. Έχουμε λοιπόν μια διάσταση μεταξύ ποίησης και κόσμου, τέχνης και κόσμου. Η αλληλεγγύη υπάρχει ως αίσθηση της ουσίας του κόσμου μέσα στην ποίηση, στην τέχνη ως απορριφθέν υλικό. Αλλά η αλληλεγγύη, μόνο μέσα στον κόσμο μπορεί να γίνει πραγματικότητα, να επαληθευθεί και να πάψει να είναι ελπίδα.

Όμως, όταν κάποιος βιώνει την ήττα της αλληλεγγύης, κάποιος άλλος νεότερος βιώνει την ελπίδα και ούτω καθεξής. Αυτή η ασυγχρονία των συναισθημάτων προέρχεται από το ρεύμα της ζωής που συνεχώς ανανεώνεται. Ό,τι γεννιέται θα πεθάνει για να προετοιμάσει το χώρο για την επόμενη γεννα.

Έτσι ο Γ. Β. βίωσε την ελπίδα και την οπισθοχώρηση της αλληλεγγύης, όταν οι προηγούμενες γενιές είχαν βιώσει το ίδιο συναίσθημα με κατάληξη το θάνατο. Αλλά, ακριβώς αυτή η ασυγχρονία στα συναισθήματα είναι που κάνει την αλληλεγγύη και τις

ήττες της, να τροφοδοτούν την ποίηση και τη φιλοσοφία σε όλες τις γενιές και όλες τις εποχές. Στον Γ. Β. το υποκείμενο κατευθύνθηκε σε δράση καταμερισμού: όταν το πρόγραμμα της αλληλεγγύης πηγήθηκε, τότε η ποίηση ανέλαβε κατάλληλα προσαρμοσμένη πια, να σηκώνει το βάρος της ήττας. Από την άλλη, δεν επαναπαύτηκε σε αυτή τη σωτήρια λύση για το σώμα. Αλλά ξανά-ανοίχθηκε στο δημόσιο χώρο σε νέες περιπέτειες, για να ξαναδεί το χώρο αυτό μέσα από τη φιλοσοφία.

Αν σύμφωνα με τα λόγια του: "poetry is nothing more than recording the sounds words make when they fall", τότε η φιλοσοφία πρέπει να είναι ο ήχος των λέξεων όταν ανυψώνονται. Στον Γ. Β. οι έννοιες αποχτούν τέτοια ένταση, που θα μπορούσαν να σταθούν μόνες τους αποχωρισμένες από τα αντικείμενά τους. Μοιάζουν σαν τα πράγματα που λάμπουν μέσα στο απόλυτο σκοτάδι, επειδή εκπέμπουν ένα δικό τους εσωτερικό φως. Οι ιδέες στον Γ. Β. συναγωνίζονται τα αντικείμενά τους. Έχουμε εδώ, κάτι σαν την πλατωνική ιδεοκρατία, όπου ο κόσμος δεν είναι τίποτα άλλο από τη σκιά που δημιουργεί ο νους μας, όταν κατασκευάζει πράγματα.

Αλλά η Ποίηση όπως και η Φιλοσοφία, δεν θα υπήρχαν χωρίς τον κόσμο. Αυτός είναι, που δημιουργεί με τις ελλείψεις του τη διάθεση να τον κάνουμε καλύτερο. Αρκεί αυτή η διάθεση να σεβαστεί τον κόσμο. Αλλά εδώ προσεγγίζουμε το πρόβλημα που συνιστά η τέχνη στη βαθύτερη λειτουργία της, ως μια προέκταση στο σήμερα των μαγικών τελετουργιών περασμένων εποχών. Αν στο παρελθόν οι επίσημες, οι αποδεκτές μαγικές τελετουργίες αποτελούσαν τη συνισταμένη του πραγματικού και του φανταστικού· και η τέχνη σήμερα ως μια τέτοια συνισταμένη, φέρει μέσα τις ελλείψεις της καθημερινότη-

τας που ζούμε, αλλά και την υποκειμενική υπέρβαση αυτής της καθημερινότητας. Σε κάποιους ανθρώπους ο υποκειμενισμός είναι τόσο οικουμενικός, που φτιάχνει έναν νέο κόσμο μέσα από τη λάσπη του καθημερινού. Για τον Βασιλακόπουλο η αλληλεγγύη είναι κάτι πιο πραγματικό μέσα στον κόσμο και από το βουνό και από τη θάλασσα. Άλλωστε το βουνό και η θάλασσα προέκυψαν ως αποτέλεσμα αυτής της αλληλεγγύης, που κάνει τα μόρια της ύλης να συνενώνονται. Αλλά, το ερώτημα που θα μπαίνει πάντα είναι: Πώς έχουμε αυτή την ποικιλία σχημάτων που παίρνουν μέσα στη φύση τα πράγματα; Και πώς μέσα από αυτή την τεράστια ποικιλία, μπορούμε να επιλέξουμε εκείνη που θα δημιουργήσει την «ιδανική πολιτεία», στην οποία το τμήμα της ύπαρξης της, δεν θα είναι ο διαχωρισμός δημόσιου-ιδιωτικού χώρου- χρόνου, αλλά η ενότητα που σήμερα λείπει και φαντάζει ως ένα ουτοπικό όραμα.

Ανακεφαλαιώνοντας αυτή την αναδρομή στην ποίηση του Γ. Β., είδαμε πως η βίωση από το υποκείμενο του ναυαγίου της αλληλεγγύης σε μια συγκεκριμένη ιστορική εποχή, και μάλιστα στα πλαίσια της μετανάστευσης, οδήγησε το υποκείμενο έξω από τη «γλώσσα», προς την «ομιλία». Σε έναν ερμητικό λόγο που χαρακτηρίζει μορφικά, την αφαιρετικότητα του λόγου των ποιητών του ιδιωτικού χώρου-χρόνου. Αυτή η αποεδαφοποίηση από τη γλώσσα - που έφτασε στο στάδιο του λυγμού με Το ποίημα κοιτά την πλάτη του- δεν είναι ένα πρόβλημα ατομικό αλλά κοινωνικό. Σημαίνει ότι πλέον, περιπλέουμε μια θάλασσα βαθιά μαύρη, όπου τα υποκείμενα νιώθουν πως δεν αποτελούν μέρος συνόλου αλλά αντίθετα, ότι δημιουργούν σύνολα στο όνομα της ατομικότητάς τους.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Η αλληλεγγύη υπάρχει ως αίσθηση της ουσίας του κόσμου μέσα στην ποίηση, στην τέχνη ως απορριφθέν υλικό. Αλλά η αλληλεγγύη, μόνο μέσα στον κόσμο μπορεί να γίνει πραγματικότητα, να επαληθευθεί και να πάψει να είναι ελπίδα.